

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XLII. évf.

September—October.

5-ik füzet.

Az „Übermensch“ eszméje a szabadelvű kereszténységben.

Hogy a szabadelvű kereszténység létjogosultságát bizonyíthassuk, szükséges lépten-nyomon azt a modern szellemű alapot kimutatni, mely összeköti vallásunkat a nagy elmék egy-egy philosophiai gondolatával.

Nem hiszem, hogy legyen olyan korszakot alkotó nagy eszme a világon, melynek valami közössége ne lenne a mi liberális és geniális vallásunkkal. Valamint nem hiszem, hogy ha egy-egy nagy gondolat kiegészítette volna magát a szabadelvű kereszténység végcéljával és végeszméivel, ne tartott volna mindegyiknek tovább az uralma és hatása.

A nagy gondolkodók egyik legérdekesebb typusa: Nietzsche, az „Übermensch“ theoriájának megalapítója. Szinte magunk előtt látjuk a hatalmas szellemi aristocratát, ki tudja és érzi, hogy az ész és a genialitás a világ mozzgató ereje s merészen rámutat a tömegeből kiemelkedő „Übermensch“-ekre, kik egyedül biztosítói a haladásnak és a világ megváltó munkájának! Ime az „ember megváltó“ önérzetes és fenséges tana, mely a szabadelvű kereszténységnek is alapgondolata, midőn Jézust merész kézzel helyezi vissza a világtörténelem többi nagyjai közé, hogy egy alantas színvonalon megállapodott, gyermekes dogma helyett a szellem isteni eredetét és erejét hirdesse! Ime a góczpont, a melyben Nietzsche és a szabadelvű vallásos gondolkodók eszméje a különböző utak és távolságok ellenére találkozik.

De most keressük a különbséget, hogy megtalálhassuk az okot, mely e gondolat-találkozás mellett is akkora távolságot szül Nietzsche philosophiája és a modern kereszténység között.

Nietzsche „Übermensch“-e hatalmas, erős, sőt erőszakos és félelmetes, melyet éppen e tulajdonságoknál fogva praedestinál alkotója a vezetésre. Jellemét annyiban az aristocratismus

jellemzi, hogy tudva és ismerve saját elsőrangúságát, erre hivatkozva él jogával és a tömeget csak szellem nélküli anyagnak nézve, vak engedelmeskedést és meghunyászkodást követel a részéről. Tehát vezetése mintegy erőszakos, parancsoló s a socialis törekvést, valamint ezzel együtt a dicsőséget szinte egyedül magának tartva fel, a tömeget csak egy hatalmas suggestióval szeretné mystikus módon maga után vonni, a nélkül, hogy abban törekvéseinek csak gyenge visszhangját is felidézni kívánná. Nála az „egyesek“ nem számitanak, hanem valósággal keresztül tiporva és gázolva a tervére nézve alkalmatlan közeget, vas és kérlelhetetlen kézzel kívánja előre vinni a világot.

Felsőbb akaratban, Istenben természetesen nem igen hisz, tehát minden kiváltságát csak saját magának tulajdonítja s látva a nagy szellemi távolságot, mely elválasztja tőle a tömeget — bámulója lesz önmagának és megalapítja lassanként a legveszedelmesebb vallást: az önimádást!

Nem tudom jól ismerem-e Nietzsche „Übermensch“-ét, de én mindig ilyennek látom! És valljuk meg, hogy e merész és hatalmas alkotás rideg és ellenszenves volta ellenére, a mai önérzet nélküli gerincztelen világban, melyben szinte virtusnak tartják a genialisnak tartott bohémeszerű ingatag erkölcsöket — szörnyen imponál! S szinte kívánnók egy-egy elernyedtt, szétzüllött és erőtlen állapotot szemlélve, hogy támadnának hát minél nagyobb számmal életre e rettegett „Übermensch“-ek, kik tiporva és gázolva, vasmarokkal vontatnák e szerencsétlen emberiséget egy felsőbb régióba . . .

De ez elkeseredett hangulat közepett, messziről, mintegy ködfátyolból előlépve, a másik megváltói alak: a szabadelvű kereszténység „Übermensch“-e tart felénk! Nem tipor és nem gázol, hanem mialatt szeme és gondolata szintén a czélon függ, útközben le-lehajol minden egyes útjába jövőhöz, hogy a törekvést és czélt megismertetve, már útközben magához próbálja ölelni „testvéreit“, hogy esetleg minél többen és együttesen folytathassák a megkezdett gyönyörű utat. Meg van benne is a kiváltságosak önérzete; büszkén hangzik az ő ajkairól is a merész kijelentés: „én vagyok az út és az élet . . .“ de azonnal rámutat a forrásra is, a honnét e hatalmat vette és egyúttal Isten fiainak declarálja az egész emberiséget!

A ki tehát azt állítja, hogy a kereszténységnek e fő példány-

képe csak egyedül magának szánta e szerepet, vétkezik gyönyörű egyénisége ellen, mert közelebb hozza őt Nietzsche önimádó és magától eltelt „Übermensch“-éhez!

Pedig óriási a különbség a két megváltó egyéniség között. A mint már jeleztem, az egyik felsőbbisége érzetében parancsolójává és zsarnokává válik az általa megvetett tömegnek; a másik ugyane felsőbbiség érzetnél fogva szolgájává szegődik a fejlődésre és tökéletesedésre kiszemelt népnek.

Ott tehát a kiemelkedés tudata az aristocraticus érzelme-
ket váltja ki; itt pedig a democratismus nagy gondolatát; s míg Nietzsche és „Übermensch“-e aristocraticus göggyével csak magának tartja socialis reform-gondolatait, emez a szegény emberekből választ „tanítványokat“, hogy ezek elszéledve, a sokaság mélyébe vigyék az „igét“ s ne csak felsőbb parancsszóra, hanem a „lélek“ munkája által, magától mozduljon meg a tömeg.

Nietzsche „Übermensch“-e gyűlöli és utálja a bűnben élő sokaságot s legfeljebb a leggyengébb és öntudatlanabb perczben engedni meg a hozzá való leszállást . . .

A kereszténység „Übermensch“-e viszont a legmagasztosabb és öntudatosabb pillanatot választja e célra, hogy a bűnösök közé ülve, emelje magát a tömeget is!

Nietzsche philosophiája hasonló a mágnes darabhoz, mely felülről, egy titkos suggestió hatásával gépiesen szeretné az értelmetlen tömeget — melyhez a leereszkedést nem tartja érdemesnek — tetszés szerint emelni. A jézusi philosophia pedig csakugyan hasonló a sokat emlegetett „kovászhoz“, mely át és átjárja az emelkedésre kiszemelt egész masszát, annak összes sejtjeit és rétegeit, hogy bár lassan, de következetesen eredményezze az egyöntetű általános és áldásos emelkedést.

Nietzsche elbizakodott genieje hasonlatos a dőre földműveshez, ki művelés és gondozás nélkül követeli a földtől, hogy teremjen. A szabadelvű kereszténység „Übermensch“-e első sorban „magvető“, ki még a kőkeménységű szikla közé sem restelli elhinteni a magot, hogy hátha még ott is kikel egy-egy szem . . . Röviden mondva, a szabadelvű kereszténység tana: az „Übermensch“-ek által végzendő oly socialis munka, mely a társadalomnak öntudatos emelkedését célozza.

Különbözik tehát az orthodoxyától az által, hogy nem kívülről a felfeszített Krisztus véréből, hanem a krisztusi munka

példájára támadó „Übermensch“-ek munkájától várja a megváltást. És különbözik a modern philosophia „Übermensch“ theoriájától annyiban, hogy nem az aristocraticus elszigeteltséget és uralkodást, hanem a democraticus szolgátságot hirdeti és gyakorolja a vele együtt működő tömeggel szemben.

Hogy korunk mostani ébredése mennyire beigazolja teoriánk helyességét, az kitűnik e könnyű vérű lelkiismeretlen korszaknak mostani üdvös fordulata által, mely egyre-másra termeli a mi „Übermensch“-ünknek democraticusan humánus munkáit és annak gyönyörűen fejlődő eredményeit.

Soha korszak be nem bizonyíthatja fényesebben, hogy a világ már belátta a megváltó munka elhalaszthatatlan szükségességét (tehát nem tartja magát millió bűnével „megváltott“-nak), mint ez a most ébredő dolgozó új korszak. És soha korszak be nem bizonyíthatja jobban, hogy a genialitás nem különválásra és uralkodásra termett, hanem a tömeghez való lehajlásra és türelmes tanításra.

Egészben véve, bármennyire elszomorító legyen is temérdek főltségsegeivel és erkölestelenségeivel társadalmunk mostani állapota, lehetetlen észre nem venni azt a jótékony áramlatot, mely az egyre-másra támadó, oktató és népnevelő „Übermensch“-ek jóvoltából mindjobban erősödik.

Bármennyire kedvetlenül szemléljük pl. fővárosunk megcsontosodott conservatív szokásait és agynevezett „erköleseit“, lehetetlen, hogy lelkesedéssel ne vegyük tudomásul azt a temérdek most keletkező mozgalmat, mely többé-kevésbé életrevalóan, de mind egy szebb, jobb és erkölesösebb jövőért dolgozik! Vagy ha a vidéket szemléljük, lehetetlen, hogy bámulattal és megilletődéssel ne constatáljuk azt a tényt, hogy a legelesüggesztőbb állapotok közepett magából a népből: a „tömegeből“ emelkedik ki egy-egy „Übermensch“, hogy rámutasson a mételyre és maga sürgesse a népnevelő munkát!

De vegyük csak úgy a szabadelvű kereszténységnek, mint Nietzsche philosophiájának ellennézetét: a katholicizmust!

Hát vajjon ez lázas sociális munkájával, melyet ez egyháznak néhány krisztusi „Übermensch“-e irányít és vezet, nem a mi álláspontunknak a megpecsételője?!

Mert miért erőlködnék úgy ez egyház e munkával, ha Krisztus vérétől már megváltva érezné a nemzetet; és miért

iparkodnék oly „Übermensch-“eket nevelni nyakrafőre, kik — mint a nagygyűlés kimondta — ne a régi dogmákról, hanem korunk égető kérdéseiről prédikáljanak a népnek, ha még mindig a dogmától és nem az emberi munkától várná a megváltást?!!

Azt mondják, ime a katholicizmus mindig tudott és tud ezután is alkalmazkodni a korhoz. Igen, most csakugyan kezd alkalmazkodni az uralkodó áramlathoz! De nem ám a katholicus tan és dogma, (mert hiszen ez lehetetlen, sőt szerintük bűn is volna,) hanem e tant képviselő kiváló egyéniségek, kik számolva a haladó korral, belátják, hogy egyházuk csak is így tarthatja fenn magát továbbra is. Tehát itt és ez esetben is a mi „Übermensch“ teoriánk vált be a dogmatizmussal szemben! És ha csakugyan van még „jövője“ a katholicizmusnak, semmiesetre sem a mozdulatlan elavult dogma, vagy az elkülönített és aristocraticus távolságból és magasságból uralkodó főpapjuk: X. Pius veti meg ennek az alapját, hanem azok a jézusi bölésészetet képviselő modern „Übermensch-“ek, kik akaratlanul is a szabadelvű kereszténység eszméjével támogatják egyházukat.

Óriási diadala tehát a reformatiónak a most beigazolt tény, hogy előbb-utóbb még az orthodox egyházaknak is ehez az eszméhez kell fordulni, ha biztosítani akarják létezésüket e haladó világban! Mert a katholicizmusnak mostani magatartása, népnevelő és felvilágosító törekvése nem ez egyháznak jellege, hanem a reformatiónak ebben az egyházban csak most érvényesülő ereje!

Hogy visszatérjek tárgyamra, Nietzsche szerintem abban tévedett, hogy midőn gyönyörű intencióból a genialitást szemelte ki az erkölesi haladás és tökély szolgálatára, elkápráztatta őt a nagy czél és a hatalmas eszköz s elmerülve ezeknek gyönyörködésében, nem tartotta érdemesnek, hogy sokat vesződjék az aprólékos kiviteli móddal.

Pedig ebben rejlik Nietzschének tévedése. Ha egyik nagy tudósunk kimondhatta bátran, hogy nem annyira az igazság megismerése, mint inkább annak ambitiózus keresése a legfőbb boldogság, mért ne állíthatnók fel azt a feltevést is, hogy a nemzetet javító munkánál talán még a fényesen előttünk lebegő végeznél is boldogítóbb az a le-lehajuló, népeket biztató és

verejtéket törő primitivnek gondolt munka, mely a szent czél irányához vezet.

Ki tudja, vajjon a nagy és hatalmas elme, mely Nietschét kortársai közül magasan kiemelte, elborult volna-e oly korán és olyan mélyen, ha nagyratörő s ennél fogva momentán hálátlan eszméjét egy melegítő és meleget terjesztő szociális munka kísérte volna folyton?!

Ki tudja, ha az imáadásig szeretett Wagner zene — melynek hatása hatalmasan nyilatkozott meg egész bölesészetében — és Schopenhauer pessimista philosophiája helyett a hegyi beszéd harmonikus akkordjai mellett dolgozott volna napestig, vajjon ilyen vészes hatással lett volna-e szervezetére a szellemi munka?!

Milyen óriási különbség a két most említett „Übermensch“ halála között! Egyik sem érte meg a czél megvalósulását, mint a hogy rendesen senki sem éri el korát meghaladó terveinek gyakorlatba vitelét! De míg az egyik lelke csak a czél elérésére és a dicsőségre vágyva, belezavarodik és beletompul nagy elméje a meddő küzdelembe, addig a másik — bár szintén távol áll a czéltől — „elvégeztetett“-nek declarálja isteni látnokságával a befejezetlen munkát . . . Küzdött, fáradt, dolgozott, sőt meghalt egy eszméért, tehát nem élt hiába!

Ebben rejlik az óriási tanulság mindnyájunkra nézve! Hányszor csüggedünk el ama gondolat folytán, hogy a czél, melyért küzdöttünk, soha el nem érhetjük e földön!! S íme a szabadelvű theologia jóvoltából világosan bebizonyosodva látjuk lelki szemeink előtt a be nem fejezett, de mindhalálig hiven folytatott dolgozó munkának „elvégeztetett“ voltát!

Szerintem az evangéliumnak ez elrejtett és még mindig kiásásra váró kinese értékesebb a küzdő, de a czélját momentán soha el nem érő emberiségre nézve minden külső dogmánál.

Hogy az említett két munka későbbi eredménye is mily különböző, mutatja szintén a tapasztalat! Nietzsche rideg bölesészete csak mint a mult érdekessége, mint egy exotikus, különleges, de meddő eszme üti fel itt-ott a fejét, míg a mi Übermenschünk fenségesen humanus gondolata nem csak hogy a szó teljes értelmében feltámadt és az egyéniségekben tovább él folyton, hanem az emberek által rászabott rettenetesen lebilincselő dogmák és korlátok ellenére, mindig nagyobb és na-

gyobb tért hódított s keresztül törve a bilincseken, egyedüli útja lett a civilizációnak és józan haladásnak!

Tehát a mit Nietzsche philosophiája eredeti hamisítatlan állapotában és erejében sem tudott keresztül vinni, azt Jézus eszméje a rákényszerített sötét rabság ellenére is (mert szabadelvü keresztény egyház aránylag ugyancsak kevés van) megcselekedte!! Valósággal másodszer és véglegesen győzedelmeskedett a koporsó felett. . .

„Végzett“ volt tehát már első bukásánál az a kezdő munka, mely igazságánál és életrevalóságánál fogva örökké él és egyre izmosodik, hogy előbb-utóbb megküzdjön minden földi akadálylyal.

És ha ez a mi megváltásra feleszmélt korszakunk sem fejezi be — mert nem is fejezheti ma be — e szintén jézusi alapon megkezdett gyönyörű erkölcsi reformatiot s ha nem is élvezheti munkájának gyümöleseit, ha így folytatja törekvését — a legnagyobb ellenmunkálatok, békóba verések, sőt bukások ellenére szintén „végzett“ munkát fog produkálni!

A szabadelvü kereszténységnek pedig örök dicsősége marad az a tény, hogy a haladó korszakok csakugyan az embermegváltók, az „Übermenschekek“ születése folytán váltják fel egymást! De hogy tényleg közelebb hozzák-e a világot a nagy ezélhoz, az csak attól függ, megmaradnak-e rendületlenül e mindenoldalról jelentkező jézusi program mellett!

PERCZELNÉ KOZMA FLÓRA.

Különböző új-szövetségi felfogások Jézusról.¹

Általános az a felfogás — s minden nagyobb dogmatika-theologiai műben is kifejezést nyer — hogy minden új-szövetségi író általánosságban ugyanazon véleményben van a názárethi Jézus jellemét és működését illetőleg. Igaz ugyan, hogy az evangéliumok és apostoli levelek egyes kifejezései némi tekintetben különböznek egymástól, de el kell ismernünk, hogy e különböző kifejezések abból az egyszerű okból származnak, hogy mindenik író más szempontból tekintett Jézusra s így magyarázható meg, hogy egyik-másik kissé különböző képet nyert a nagy mesterről. Azonban, bár a Jézusról való apostoli felfogásokban van különbség, — mert egyik jellemének valamely oldalát tisztábban fogta fel, a másik pedig mélyebb vizsgálat alapján új vonást is látott benne — mégis azt mondhatjuk, hogy ezek nem elválasztó és ellentétes fogalmak a Messiás természetét és működését tekintve, hanem ugyanazon központi és magasztos lényről alkotott összhangzó képek.

Meggyőződésünk szerint tehát azok a felfogások, melyeket az új-szövetség előnkbe tár, nem különböznek lényegesen egymástól, hanem inkább sokféle, de egyformán összhangzó benyomások ugyanazon lényről. Az új-szövetségi íróknak érdeme, hogy nem kettőztetik, hanem inkább kiegészítik egymást úgyannyira, hogy mindent egybevéve, Jézusról egy teljes és kielégítő képet alkotnak.

A Jézusról való különböző új-szövetségi felfogások vizsgálása közben nem hagyhatjuk figyelmen kívül az orthodox álláspontot, s a modern gondolkozást.

Amannak föltevése az, hogy az első száz év kezdetleges kereszténysége tökéletes és összhangzó volt, — a pártoktól és szakadároktól különválva, egy véleményben és szellemben voltak.

¹ Joseph H. Crooker : „Different new testament views of Jesus“ London.